

Antonín Kohout

muzikant by měl vědět včas, kdy má přestat

a pak může žít krásně dál

Pravoslav Kohout

To byla odpověď Antonína Kohouta, zakladatele a violoncellisty Smetanova kvarteta, na otázku, proč on a jeho kolegové s kvartetem končí, když jsou stále na vrcholu úspěchu. A svým typickým způsobem dodal: „Právě proto, že nám to ještě jde pořád dobře. Nechtěl bych, aby si nás jednou pamatovali jako drolicí se památnou zříceninou. Udělali jsme myslím už dost, nebudem riskovat, že to zkazíme. Kluci se mnou souhlasí, teď ať se dřou zase naši žáci.“ Tento moment a tato slova se mi vybavila jako první, když jsem se zamyslel nad textem k otcovým devadesátinám. Je škoda, že jeho zdravotní stav mu již nedovoluje, aby rozhovor HARMONIE proběhl s ním osobně. Jeho vzpomínky, glosy, formulace a humorné nadsázky byly vždy vtipné a výstižné. Datum narození Antonína Kohouta je trochu magické – 12. 12. 1919. Narodil se ve venkovském nádražičku v Lubné u Rakovníka, kde jeho babička z matčiny strany byla přednostkou. Oba dědečkové, ač nebyli ani vzdáleně příbuzní, se jmenovali Antonínové Kohoutové. Porodní bába malého Toníka byla Antonie Kohoutová, maminka Marie Kohoutová, za svobodna Kohoutová. Na tuto hříčku jmen otec málem krutě doplatil, když jako student konzervatoře odpověděl na otázku o své rasové čistotě nacistickému úředníkovi, že je čistší rasa než on, protože jak vidí z papírů, je čistokrevný Kohout. Ten ho za to pěsti srazil na zem a řval, že ho pošle do lágru... V Lubné malý Toník trávil nejranější léta, což si vždy rád připomínal. Říkal, že pohled na koleje směřující do světa na něj tak zapůsobil, že předznamenal jeho touhu po dálkách. Matka při práci stále propěvovala množství písniček, otec František byl amatérský muzikant – jeho životní láskou bylo violoncello. Byl poštovním úřední-

kem v Kolíně a později v Praze. Až do smrti však chodil hrát do různých amatérských seskupení. Říkal, že v rodu Kohoutů vždycky všichni byli nějakým způsobem muzikanti, dva z nich dokonce kdysi úspěšní skladatelé a kapelníci ve Vídni a Paříži. Tyto tradice a rodinné prostředí samozřejmě Antonína ovlivnily. Byl nejstarším ze tří sourozenců, a hudebně nejnadanější. Školní léta prožil v Kolíně, kde začal chodit na hodiny violoncella. Když byl jeho otec přeložen do Prahy, kolínský učitel jej představil profesorovi pražské konzervatoře Karlu Pravoslavu Sádlovi. Toho zaujal jeho talent a nabídl mu bezplatnou soukromou výuku, než ukončí gymnázium a bude přijat na konzervatoř. K. P. S. byl výjimečnou a obdivuhodnou osobností s nevidanou mravní, intelektuální,

uměleckou i občanskou integritou. Svým žákům se stal lidským a uměleckým vzorem. Antonín Kohout patřil spolu s Františkem Smetanou a Milošem Sádlem k jeho nejmilejším a nejslibnějším žákům. Na konzervatoři se seznámil s žačkou prof. Raucha, kterou si ještě jako student vzal. Ke konci studia konzervatoře ho trápily zanedbané žaludeční vředy natolik, že často bolestí nevydržel hrát ani dvacet minut. To je pro hudebníka se sólovými ambicemi fatální. V té době již byl v České filharmonii – jako studenta ho přijali, jak později s úsměvem říkal, do funkce „trvalého substituta“, což mu dalo hmotné zajištění, a jak vždy zdůrazňoval, hlavně neocenitelnou uměleckou zkušenost. V České filharmonii pod vedením Václava Talicha bylo mnoho vynikajících osobností. Talich byl pro všechny bohem a každé jeho slovo a gesto zákonem. Jeho způsob vidění a provádění hudební myšlenky zůstaly otci navždy v paměti. Často mi podrobně popisoval Talichovy výroky a doprovodné komentáře při práci s orchestrem, včetně svých tehdejších pocitů. Velmi také obdivoval svého o něco staršího kolegu Rafaela Kubelíka. Když nevěděl, jestli mu zdraví dovolí pokračovat, K. P. Sádlo, který tuto situaci citlivě vnímal, jej vzal několikrát místo sebe do svého kvarteta a vnukl mu myšlenku na práci se smyčcovým kvartetem jako životní cíl. K. P. S. byl otci více než učitelem, vzhlížel k němu celý život s úctou a téměř synovskou láskou, byl pro něj rozhodujícím arbitrem i kritikem. Otec miloval svět komorní hudby. Znal ho z domova i z hodin „komořiny“, kde přehrál spoustu literatury pod vedením zkušených osobností. Roku 1941 vznikl první trvalejší soubor. U ing. Neumanna se scházeli čtyři studenti: Jeho synové Václav (prim), Jiří (viola), Josef Vlach (sekund), Antonín Kohout (cello). Pan Neumann přivedl profesora konzervatoře Josefa Micku, a ten pak se studenty oběť a mimo úvazek pracoval. Po roce Jiřího vystřídal Mickův žák Lubomír Kostecký, a když byl Vlach totálně nasazen, nahradil jej Jaroslav Rybenský. V roce 1943 se sestava stabilizovala ve složení Rybenský – prim, Kostecký – sekund, Neumann – viola, Kohout – cello. Začali vystupovat jako Kvarteto pražské konzervatoře. Nejvýznamnějším učitelem kvarteta byl dlouhodobě Josef Micka, muž ušlechtilého a noblesního chování, encyklopedických znalostí, analytického uvažování a výjimečně citlivé umělecké intuice. Na vzestupu a kvalitě Smetanovců měl zásadní podíl a zásluhu. Ve způsobu práce byl vzorem, který otec po celý život následoval v umělecké i pedagogické činnosti. Dne 6. 11. 1945 poprvé vystoupili s názvem Smetanovo kvarteto. Smetanovo jméno symbolicky vyjadřovalo ideál, pro-

Smetanovo kvarteto (1945) – Kostecký, Kohout, Rybenský, Neumann

gram a cíle souboru. Pro zajištění existence vstoupili i Kostecký a Neumann do orchestru České filharmonie a platy všichni tři dělili tak, aby součet uživil Rybenského, jenž tak dostal prostor k úloze primária. Zkoušky kvarteta probíhaly u nás doma. Bydleli jsme v malém bytě v tovární čtvrti Holešovic, který byl naplněn hudbou. V jednom pokoji cvičilo dopoledne kvarteto, odpoledne otec na cello a matka na klavír, občas spolu. V druhém žila matčina spolužačka a kamarádka Anna Máchová, též s klavírem. Já jsem všechny rušil. Muselo to být náročné, ale všichni byli šťastní a plní elánu. Otec se seznámil s mladým medikem, který mu naordinoval speciální dietu a po několika letech jeho žaludek odoperoval tak, že již nikdy vážné problémy nenastaly. Vzniklo z toho celoživotní přátelství s prof. MUDr. Zdeněkem Fejfarem, DrSc., významným českým kardiologem. Václav Neumann se stále více soustředil na dirigentskou práci, ta však s kvartetem kolidovala. Musel tedy volit a zvolil taktovku. V roce 1970 Smetanovcům napsal: „*Moji milí nejstarší přátelé, jistě mně věříte, že Vám blahopřeji z nehlubšího citu srdce. Pro mne samotného znamenala léta v kvartetu možná ta nejhezčí léta vůbec. Tenkrát jsme objevovali záhady hudby s mladou dychtivostí, zpětně vidím, jaké to bylo krásné dobrodružství. Domnívám se, že pro mne to byla vůbec nejlepší dirigentská škola. Budu kvartetu za tento čas vřdycky vděčný.*“ Václav Talich si jako prvního koncertního mistra pro svůj komorní orchestr vybral z mladých nadějných houslistů Jiřího Nováka. Novák byl i mezi všemi zcela výjimečný talent. Takového akceptoval i dosavadní primarius Rybenský natolik, že v zájmu kvarteta byl ochoten přejít k partu violy, pokud Novák přijme jeho úlohu. Novák s typickou skromností prohlásil, že to vezme na zkoušku, a bude-li na to stačit, zůstane. Nastoupil 2. 1. 1947 a zůstal. Myslím, že to byla hvězdná chvíle kvarteta, které by bez něj nikdy nedosáhlo takového

Smetanovo kvarteto v Chrudimí (1948) – Kostecký, Rybenský, Novák, Kohout

vého lesku a zpěvnosti. Všichni kvartetisté ho milovali a téměř hýčkali – nikdo si nedovolil jej zatěžovat jinými povinnostmi, než jen hrou. Žil se svými rodiči na Žižkově a denně dojížděl do Košíř, kam se naši přestěhovali a kde jeden pokoj sloužil jako zkušebna. Z Jiřího vyzařovalo něco podobného jako z Mozartovy hudby či zpěvu skřivánka. I mě jako dítě zcela okouzil, a jak jsem mohl, zalezl jsem za jeho židli a poslouchal zářek jeho houslí. Ač jsem od prvního nádechu žil mezi zvuky mnohých hudebních nástrojů, od té chvíle housle byly mojí metou a ideálem. Slyšel jsem více vynikajících houslistů, ale nikdo ve mě nevyvolal takovou rezonanci jako hra Jiřího Nováka. Kvartetisté se často i dosti divoce přeli o interpretační detaily. Novák zůstával většinou mimo př, když ale občas do toho něco tiše řekl či ukázal hrou, diskuse přestala. Byl jakýmsi přirozeným a respektovaným arbitrem konečné hudební pravdy. S novým primariem nastala znovu práce na obnově a budování repertoáru, nicméně do konce roku 1948 Smetanovci stačili předvést již 17 skladeb. Protože vedení filharmonie nevyhovělo jejich žádosti o uvolnění, kolegové z orchestru dobrovolně vzali na sebe jejich úkoly, což jim Smetanovci nikdy nezapo-

mněli. Otec byl celou dobu existence kvarteta jeho koncepčním i organizačním motorem. Přišel s myšlenkou na hru zpaměti, kterou poprvé vyzkoušeli v březnu 1949 a již neopustili. Tím současně vytýčili novou kvalitu kvartetní interpretace, která je dodnes nepřekonaná. V roce 1950 poprvé vyjeli za hranice do Polska a o rok později dostali statut komorního souboru České filharmonie podobně jako České trio a České noneto. Rok 1954 byl pak definitivním startem mezi špičku světových smyčcových kvartet, kdy se kritiky předháněly v superlativech. Aby vydrželi koncertní maraton bez úhony na kvalitě a zdraví, rozhodli se Smetanovci každé dva letní měsíce věnovat výlučné studiu a odpočinku. Za tím účelem si pořídili chalupy v Jizerských horách a tam v jakési klauzuře pracovali. Tomu se přizpůsobily i jejich rodiny. Rodinné prostředí ko-

lem mého otce, ale i jeho přátel, byla vždy velice různorodá a často protikladná směs zajímavých a originálních individualit. Otec byl velmi společenský, byl rád mezi lidmi a vždy je uměl zaujmout. Býval jakýmsi středobodem, u kterého se rádi scházeli, bavili a diskutovali lidé, kteří by si jindy a jinde možná nevyměnili pohled. Tak tomu bylo právě o letních prázdninách v chalupách jizerských Lučan. Zde se záhy při dopoledních zkouškách či večerních posezeních setkávala společnost místní i mezikontinentální, propojená zájmem o hudbu a práci Smetanovců a kořeněná kuchyní mé matky a paní Kostecké. V roce 1955 kvarteto dramaticky zasáhla stupňující se nemoc Jaroslava Rybenského, která mu nakonec zcela znemožnila práci. Byl to impaktní a zničující zásah do díla. V té době talentovaný houslista Milan Škampa úspěšně zahajoval dráhu sólisty. S otcem se znali, a ten ho oslovil, nechce-li zkusit štěstí jako violista kvarteta. Škampa měl pro tento nástroj ideální fyzické předpoklady. K překvapení všech se rozhodl rychle, což je dodnes jeho vlastností. Po příchodu Jiřího Nováka to byla druhá hvězdná vteřina Smetanovců. Škampa se stal nenahraditelným přínosem a překvapivě osvěžujícím duchem souboru.

Smetanovci v Sydney před odjezdem na zájezd po australských městech (Kostecký, Kohout, Škampa, Novák)

Jeho odborné kritické revize Janáčkových a Smetanových partitur postavily interpretaci těchto děl do nového světla a staly se dnes obecně uznávaným kánonem, ze kterého vycházejí současní interpreti. Závrtným tempem nastudoval (zpaměti!) violové party, v lednu začal zkoušet, v únoru již nahrávat. V polovině května 1956 Smetanovci již hráli zpaměti 12 kvartetních děl a německá kritika je řadila k absolutní světové špičce. V roce 1957 absolvovalo Smetanovo kvarteto rekordní turné po třech kontinentech, trvající 4 měsíce a 10 dní... Přes přirozenou a respektovanou vedoucí úlohu Antonína Kohouta vládl v kvartetu hluboce demokratický, téměř bratrský duch. Každý si našel nějakou specializaci: Kostecký byl technický typ, jeho přispěním a péčí kvarteto své zkoušky i koncerty nahrávalo, hodnotilo a analyzovalo. Díky jeho pečlivosti se zachoval ohromný archiv těchto záznamů. Když bylo třeba jet autem, Lubomír jezdil na rozdíl od otce rád a skvěle. Otec od počátku zaznamenával do deníků každý koncert včetně svého hodnocení a staral se o věci organizační. Dr. Škampa byl živá encyklopedie včetně databáze jízdních a letových řádů, které uměl neuvěřitelně kombinovat. U Jiřího Nováka stačilo, že hrál, a bylo to více, než cokoli jiného. Po celou dobu existen-

ce Smetanovci prosazovali ve světě především českou hudbu, zvláště Smetanu a Janáčka, jehož uznání vydobyli nejprve doma i přes nepřítel tehdejších ideologů. Pamatuji, jak otec vždy zdůrazňoval, že kvarteto jsou čtyři a vždy odmítal jakékoliv osobní tituly či uznání, pokud je nedostali i ostatní tři. Společně pak působili i pedagogicky na pražské HAMU, kde vychovali téměř všechna současná mladší smyčcová kvarteta, jež se stala jejich důstojnými pokračovateli.

Da Capo al Fine: Poslední koncert kompletních Smetanovců zazněl po dvouletém světovém a domácím „rozlučkovém“ turné, v Sokolovně na Malé Skále 26. 8. 1989. Od té chvíle je lze vyslechnout jen z jejich nescíslných nahrávek. Cello otec uchopil naposledy v Brahmsově sextetu s Kocianovým kvartetem 14. 5. 1991. Toto mé neúplné povídání je jakoby spíše o Smetanově kvartetu, než o Antonínu Kohoutovi. Je to však přirozené – kvarteto bylo jeho hlavní a nejmilejší životní náplní, cílem a láskou, a nelze ho nijak od jeho portréту oddělit. Na posledním snímku od režiséra Jaromíra Jirěše říká: „*My jsme měli překrásné povolání, a měli jsme ho všichni rádi. Já sám si pro sebe nedovedu představit, co by bylo pro mne krásnější a vhodnější.*“ ■

RORATE COELI
Advent a Vánoce
v barokní Praze
Collegium Marianum
Jana Semerádová

SU 4002-2

TO NEJLEPŠÍ Z KLASIKY
10 CD s tím nejlepším od českých
i světových skladatelů

SU 4013-2

Jakub Jan Ryba
ČESKÁ MŠE VÁNOČNÍ
Dvořákův komorní orchestr
Libor Pešek
VÁNOČNÍ KOLEDY
Musica Bohemica, Jaroslav Krček

DVD SU 7013-9

Objednávat CD/DVD lze následovně
poštou: Supraphon a. s., Palackého 1, 112 99 Praha 1
e-mail: objednavka@supraphon.cz • faxem: 221 966 630
www.supraphon.cz www.bontonland.cz